

Євген Цибуленко

доктор права, професор,
старший ментор юридичного інституту
Таллінського технічного університету,
професор Київського міжнародного університету
(Таллінн, Естонія)
ORCID ID: https://www.etis.ee/CV/Evhen_Tsybulenko/eng?lang=ENG
evhen.tsybulenko@taltech.ee

DOI: 10.33498/opus-2020-11-065

Іванна Тетера

незалежна експертка Юридичного інституту
Таллінського технічного університету
(Таллінн, Естонія)
ivanna.tetera@yahoo.com

УДК 341.01

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ОКУПАЦІЇ ДОНБАСУ. ПСЕВДОДЕРЖАВИ І КОЛАБОРАЦІОНІЗМ НА ЦІЙ ТЕРИТОРІЇ

АНОТАЦІЯ. Основним чинником проблеми міжнародно-правової класифікації ситуації конфлікту на території окремих районів Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) є категоричне заперечення Російської Федерації (РФ) щодо її прямої участі у зазначеному вище конфлікті. Однак, незважаючи навіть на сумнісні спроби приховати свою діяльність на сході України, акт прямої агресії РФ є встановленим. Крім того, ключова важливість визначення актів агресії полягає у подальшій конкретизації статусу учасників бойових дій та самих територій ОРДЛО, де проходять бойові дії.

Мета статті полягає у доцільній класифікації дій РФ як акту прямої агресії проти суверенітету України та підтвердження статусу територій ОРДЛО як окупованих, а також підтвердження статусу місцевих бойовиків як колабораціоністів, які перебувають під ефективним контролем РФ.

Відповідно до цього дослідження дії РФ на території ОРДЛО та Азовському морі підпадають під п'ять із семи можливих положень ст. 3 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй "Визначення агресії", що цілком виключає будь-яку можливість заперечувати існування російської агресії проти України. Але, навіть попри такі безперечні факти, РФ продовжує кваліфікувати конфлікт на Донбасі як "громадянську війну повстанців проти українського уряду". Така позиція російського уряду є повністю хибною, адже військовослужбовці

© Євген Цибуленко, Іванна Тетера, 2020

російської регулярної армії, бойовики російських приватних компаній і військово озброєння були зафіксовані на територіях ОРДЛО та навіть внесені до декількох міжнародних волонтерських баз даних. Крім того, досліджується довготривалий розвиток колабораціонізму й елементи гібридної війни на території незалежної України, які теж сприяли початку російської агресії на Донбасі.

Ключові слова: російська агресія; Україна; Донбас; окупація; колабораціонізм; ОРДЛО; невизнані держави.

Після окупації Кримського півострова¹ Російська Федерація (далі – РФ) перенесла свої бойові дії на схід України з метою окупації принаймні дев'яти українських областей і створення там маріонеткової псевдодержави під історично відомою назвою губернії часів Російської імперії – “Новоросія”². Однак героїчний спротив українських патріотів-добровольців, української армії, національної гвардії та волонтерів у результаті кровопролитних боїв зміг зупинити російську навалу. Як наслідок, сьогодні РФ змогла окупувати тільки окремі райони Донецької та Луганської областей (далі – ОРДЛО), продовжуючи вести в регіоні бойові дії низької інтенсивності. Незважаючи на те що дії Росії в багатьох резолюціях міжнародних організацій, зокрема Організації з безпеки і співробітництва в Європі³ та Парламентської Асамблеї Ради Європи⁴, чітко визначаються як військова агресія, окупація частини української території і навіть як ‘триваюча російська війна проти України’⁵, а Міжнародний кримінальний суд кваліфікує ситуацію таким чином: ‘<...> прямі військові зіткнення між збройними силами Російської Федерації і України вказують на те, що принаймні з 14 липня 2014 року на сході України має місце міжнародний збройний конфлікт <...>’⁶, думки щодо кваліфікації конфлікту різняться, особливо враховуючи позицію самої РФ щодо війни на сході України. Росія систематично заперечує факт наявності міжнародного конфлікту на територіях ОРДЛО, та розглядає військові дії на зазначених вище територіях як внутрішній конфлікт.

¹ E Tsybulenko and B Kelichavyi, ‘International Legal Dimensions of the Russian Occupation of Crimea’ in Sayapin S and Tsybulenko E, *The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum* (1st edn, T.M.C. Asser Press/Springer 2018) 277–98. DOI: 10.1007/978-94-6265-222-4.

² С Адамович, ‘Російський слід у формуванні “новоросійства” з метою дезінтеграції Півдня і Сходу України (1990–2016 рр.)’ в *Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Львів 2016).

³ OSCE Parliamentary Assembly’s Resolution the Continuation of Clear, Gross and Uncorrected Violations of OSCE Commitments and International Norms by the Russian Federation (2015) <<http://old.oscepa.org/meetings/annual-sessions/2015-helsinki-annual-session/2015-helsinki-final-declaration/2282-07>> (accessed: 06.11.2020).

⁴ PACE Resolution on Political consequences of the Russian aggression in Ukraine, 2132 (2016) (Adopted on 12 October 2016) <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23166&lang=en>> (accessed: 06.11.2020).

⁵ PACE Resolution on Humanitarian consequences of the war in Ukraine, 2198 (2018) (Adopted on 23 January 2018) <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24432&lang=en>> (accessed: 28.10.2020).

⁶ Office of the Prosecutor, ‘Report on Preliminary Examination Activities’ (*International Criminal Court*, 05.12.2018) <<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=181205-rep-otp-PE>> (accessed: 06.11.2020).

Мета дослідження полягає у доцільній класифікації дій РФ як акту прямої агресії проти суверенітету України та підтвердження статусу територій ОРДЛО як окупованих, а також підтвердження статусу місцевих бойовиків як колабораціоністів, які перебувають під ефективним контролем РФ.

У першій частині цього дослідження ми розглянемо, чому позиція України та більшості демократичних держав, що виражається як в офіційних заявах їхніх представників, так і у зазначених вище резолюціях, про те, що дії Росії на сході України кваліфікуються саме як агресія проти України з окупацією певних її територій, є повністю юридично обґрунтованою. У другій частині буде розглянуто, чому позиція РФ є юридично нікчемною.

Міжнародно-правова кваліфікація конфлікту на територіях ОРДЛО

Автори вважають, що категорично неправильно розглядати ситуацію військового конфлікту на Донбасі як повністю окремий конфлікт. Насправді військові дії на територіях ОРДЛО є продовженням російської агресії, яка була розпочата ще на території Кримського півострова⁷.

Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) “Визначення агресії” (далі – Резолюція 3314 (XXIX)) перелічує та характеризує дії однієї держави проти іншої, наявність яких повністю підтверджує факт існування агресії⁸.

Відповідно до ст. 1 Резолюції 3314 (XXIX) агресією є застосування збройної сили іноземною державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави чи будь-яким іншим чином, що є несумісним зі Статутом ООН⁹.

Стаття 3 Резолюції 3314 (XXIX) розглядає певні дії, які кваліфікуються як акт агресії, незалежно від факту оголошення війни. Так, відповідно до ст. 3(а) актом агресії є вторгнення або напад збройних сил держави на територію другої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не мала, що є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частин¹⁰.

Підтвердженням цього пункту щодо кваліфікації дій РФ як агресії є використання на сході України Сил Спеціальних Операцій (далі – ССО), які входять до складу регулярних збройних сил Росії. З самого початку конфлікту ССО РФ брали активну участь¹¹ у захопленні будівель

⁷ Е Цыбуленко, ‘Почему их нельзя называть “сепаратистами”?’ (Регион. Эксперт, 14.01.2019) <<https://region.expert/ordlo>> (дата звернення: 28.10.2020).

⁸ General Assembly Resolution on Definition of Aggression A/RES/29/3314 (Adopted on 14 December 1974) <<http://www.un-documents.net/a29r3314.htm>> (accessed: 28.10.2020).

⁹ Ibid Art.1.

¹⁰ Ibid Art. 3(a).

¹¹ T Bukkvoll, ‘Russian Special Operations Forces in Crimea and Donbas’ [2016] 46 (2) Parameters 18.

і роздачі зброї колабораціоністам¹². Але вже починаючи з літа 2014 р., сухопутні та повітрянодесантні війська збройних сил РФ брали безпосередню участь у бойових діях. Найбільш широкомасштабно підрозділи російської армії застосовувалися під час Іловайських подій, а також під час штурму Дебальцева. Самі колаборанти неодноразово відзначали, що саме присутність регулярних російських військ була вирішальною для перемоги в боях¹³.

Навіть якщо на початковому етапі війни через плутанину воєнного часу на окупованих територіях ОРДЛО діяли деякі окремі невідконтрольні РФ бандитські угруповання, то за останні роки всі підрозділи бойовиків були взяті під ефективний контроль російського командування. Ба більше, були зведені в два корпуси – так звані “1-й армійський корпус ДНР” та “2-й армійський корпус ЛНР”. Обидва зазначені армійські корпуси *de facto* є частиною нещодавно сформованої 8-ї гвардійської загальновійськової армії РФ¹⁴.

Окремо необхідно відзначити наявність новітнього російського озброєння на території ОРДЛО, що ніколи не перебувало на обліку Збройних Сил України. Таким чином, твердження бойовиків-колаборантів Донбасу про захоплення зброї Української армії є неправдивим. Такі зразки військового озброєння, як бойові танки Т-72БА, Т-72Б3 та Т-90А; бронетранспортери БТР-82А; спеціальні транспортні засоби для перевезення особового складу ГАЗ-233014 “Тигр”, ГАЗ-39371 “Водник” та КамАЗ-43269 “Постріл”; броньовані вантажівки Мустанг КамАЗ-5350; реактивні системи залпового вогню 2Б26 “Град-К”; станції наземної артилерійської розвідки 1РЛ232-2М “Леопард”; тактичні ракетні системи земля-повітря 9К332 “ТорМ-2”; зенітні ракетно-гарматні комплекси 96К6 “Панцир-С1”; комплекси радіоелектронної протидії РЕП РБ-341В “Леєр-3” та “Ртуть-БМ”; безпілотні літальні апарати БПЛА “Гранат-1”, “Гранат-2”, “Форпост”, “Орлан-10”, “Елерон-3СВ” і “Застава” тощо, є не тільки доказом поставок Росією озброєння на окуповані території України, а й безперечним доказом наявності професійних військових на окупованих територіях України, оскільки без попередньої специфічної військової підготовки звичайні військово-недосвідчені “шахтарі і трактористи” не змогли б використовувати високотехнологічну російську зброю¹⁵.

¹² E Tsybulenko and J Francis, ‘Separatists or Russian Troops and Local Collaborators? Russian Aggression in Ukraine: The Problem of Definitions’ in S Sayapin, and E Tsybulenko, *The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum* (1st edn, T.M.C. Asser Press/Springer 2018) 125–7. DOI: 10.1007/978-94-6265-222-4.

¹³ T Parfitt, ‘Separatist fighter admits Russian tanks, troops ‘decisive in eastern Ukraine battles’ (*The Telegraph*, 31.03.2015) <<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11506774/Separatist-fighter-admits-Russian-tanks-troops-decisive-in-eastern-Ukraine-battles.html>> (accessed: 06.11.2020).

¹⁴ Цибуленко (н 7).

¹⁵ Alina Maiorova (ed), *Donbas in Flames: Guide to the Conflict Zone* (Prometheus 2017) 74–80.

Найбільш відомим випадком російського втручання є факт збиття над окупованими територіями України малайзійського пасажирського Боїнга 777, який здійснював міжнародний рейс МН17, у результаті чого загинули всі пасажери й екіпаж літака – 298 осіб, включаючи 80 дітей.

Згідно з висновками Міжнародної слідчої комісії літак був збитий за допомогою зенітного ракетного комплексу “Бук”, що належав 53-й бригаді протиповітряної оборони Збройних Сил Росії та був доставлений в Україну з Росії у день катастрофи, а після запуску ракети, яка збила літак, був повернений назад на російську територію¹⁶.

Із детальним списком частин і підрозділів російської армії, переліком особового складу та складу командування РФ, що брали безпосередню участь у війні проти України, а також наданої колабораціоністам військової техніки, можна ознайомитися, зокрема, у базі даних міжнародної волонтерської спільноти *Inform Napalm*¹⁷.

Відповідно до ст. 3(b) Резолюції 3314 (XXIX) другим актом, який означає пряму агресію, є бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти територій іншої держави¹⁸.

Влітку 2014 р. були задокументовані численні артилерійські обстріли українських територій ОРДЛО з території РФ, зокрема з використанням систем залпового вогню¹⁹. Особлива підступність таких обстрілів, у результаті яких українські війська зазнали важких втрат, полягала у тому, що українці не могли відкривати вогонь у відповідь, тому що це могло послугувати приводом для більш масштабного наступу російських військ на територію України. З огляду на зазначені факти можна стверджувати, що такі артилерійські обстріли є безпосереднім проявом агресії Росії проти України.

Стаття 3(c) розглядає ще один вид керованих дій, які кваліфіковані як агресія – це блокада портів або берегів держави озброєними силами іншої держави²⁰.

Керченська протока, яка контролюється РФ, є точкою входу в Азовське море, і, як наслідок, також основною причиною блокади портів України²¹. Після незаконного спорудження Керченського мосту вантажообіг та кількість суден, які обслуговуються портом, зменшилася майже вдвічі.

¹⁶ ‘Update in criminal investigation MH17 disaster’ (Netherlands Public Prosecution Service, 24.05.2018) <<https://www.prosecutionservice.nl/topics/mh17-plane-crash/news/2018/05/24/update-in-criminal-investigation-mh17-disaster>> (accessed: 06.11.2020).

¹⁷ ‘Database of Russian Aggression’ (*InformNapalm*, 12.04.2018) <<https://informnapalm.org/en/?s=database>> (accessed: 28.10.2020).

¹⁸ General Assembly Resolution on Definition of Aggression A/RES/29/3314 (n 8) Art. 3(b).

¹⁹ S Case and K Anders, *Putin’s Undeclared War: Summer 2014-Russian Artillery Strikes against Ukraine* (Bellingcat 2016) 4–7.

²⁰ General Assembly Resolution on Definition of Aggression A/RES/29/3314 (n 8) Art. 3(c).

²¹ І Токар та І Аннітова, ‘Азовський конфлікт: як Росія “віджимає” Азов’ (*Крим. Реалії*) <<https://ua.krym.com/a/azovskyi-lonflikt-azovske-more-kerchenska-protoka/30287137.html>> (дата звернення: 28.10.2020).

Унаслідок цього у 2018 р. сума збитків для України сягнула 6 млрд грн. Однією з причин блокади є висота мосту, яка не дозволяє деяким багатогабаритним торговим суднам пройти під аркою цієї новобудови²². Крім того, з 30 квітня 2018 р. морські прикордонники служби безпеки РФ помітно збільшили кількість вибіркових перевірок і затримань, націлених на іноземні морські судна, які прямували до портів Маріуполя та Бердянська, і тому перебували у проході між Керченською протокою та Азовським морем²³. Російська влада виправдовувала таку блокаду метою забезпечення безпеки у Керченській протоці та особливо під аркою Керченського мосту. До того ж ст. 3(d) Резолюції 3314 (XXIX) говорить про кваліфікацію нападу озброєними силами держави на морські сили та флот іншої держави як ще одну ознаку існування агресії.

Отож, ескалація ситуації з економічною блокадою українських портів в Азовському морі відбулася у листопаді 2018 р., коли судна Військово-Морських Сил Збройних Сил України зробили спробу перетину Керченської протоки задля переходу в Азовське море. Саме тоді сили російського військово-морського флоту та берегової охорони відкрили вогонь на ураження та захопили три українські військові кораблі та взяли у полон 24 українські моряки, шість із яких були поранені²⁴. Такі дії, відповідно до ст. 3(d) Резолюції 3314 (XXIX), кваліфіковані як агресія Росії проти України. Станом на сьогодні РФ частково розблокувала прохід під Керченським мостом, проте багаторазові перевірки та затримання суден стали обов'язковою частиною процесу переходу суден із Чорного до Азовського моря. Ба більше, існує можливість повної блокади портів в Азовському морі у разі ескалації військового конфлікту на територіях ОРДЛО²⁵.

Згідно з останнім положенням ст. 3 Резолюції 3314 (XXIX) актом, який означає агресію, є заслання державою або від імені держави збройних банд, груп, нерегульованих сил або найманців, котрі здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави, які мають настільки серйозний характер, що це є рівносильно перерахованим вище актам, або його значну участь у них²⁶.

Підтвердженням зазначеного положення є те, що на додаток до регулярної російської армії, на територію ОРДЛО були направлені найманці приватної військової компанії Вагнера (далі – ПВК Вагнера) та понад

²² М. Топалов, “Мертве” море: як Росія знищує судноплавство на Азові (Економічна правда) <<https://www.epravda.com.ua/publications/2018/12/4/643247>> (дата звернення: 28.10.2020).

²³ С. Дорош, ‘Як Азов і Керченська протока постраждали від анексії Криму’ (BBC News Україна, 16.03.2020) <<https://www.bbc.com/ukrainian/features-50486941>> (дата звернення: 28.10.2020).

²⁴ Токар, Аннітова (н 21).

²⁵ Топалов (н 22).

²⁶ General Assembly Resolution on Definition of Aggression A/RES/29/3314 (n 8) Art. 3(g).

10 тис. російських “добровольців”, які залучилися до війни на Донбасі через організацію “Союз добровольців Донбасу”²⁷.

Незважаючи на те що ПВК Вагнер *de jure* вважається приватною компанією із надання охоронних послуг, вона повинна розглядатися *de facto* як російська військова структура, адже систематично фінансується РФ, використовує озброєння, надане Росією, та перебуває під командуванням підполковника Збройних Сил РФ у відставці і друга В. Путіна – Д. Уткіна²⁸. Найманці Вагнера використовуються Росією не тільки на території України, а й в інших країнах, зокрема Сирії та Лівії, причому їх перекидання у Сирію здійснювали військово-транспортні літаки ПКС Росії. Ще одним підтвердженням того, що ПВК Вагнера – це *de facto* військова структура РФ, є те, що її діяльність як приватної компанії на територіях ОРДЛО підпадає під ст. 359 (“Найманство”) Кримінального Кодексу РФ, який вказує, що вербування, навчання, фінансування або інше матеріальне забезпечення найманця, так само як його використання у збройному конфлікті або військових діях на територіях іноземних держав передбачає до 8 років ув’язнення, але жодної кримінальної справи у РФ порушено не було²⁹.

Розглядаючи окреме явище набору, рекрутингу та відправлення “добровольців” на окуповані території України, стає зрозумілим, що залучення до війни російських волонтерів відбувається не лише завдяки окремій організації “Союз добровольців Донбасу”, а й через інші організації³⁰, зокрема й за підтримки російських військкоматів. Ба більше, російські прикордонники ніяк не перешкоджають цим особам перетинати з боку РФ кордон України, який офіційно оголошений закритим українською стороною.

Таким чином, дії Росії на територіях ОРДЛО відповідають п’яти з семи (хоча достатньо навіть одного) параграфів ст. 3 Резолюції 3314 (XXIX), що визначає наявність акту агресії у діях РФ проти України.

Однак Росія заперечує свою причетність до будь-яких дій на територіях ОРДЛО, й одночасно намагається створити репутацію держави-миротворця, непричетної до цього конфлікту. Саме тому варто згадати про існування так званих “гуманітарних конвоїв”, що Росія неодноразово відправляла на території Донбасу із псевдометою “допомоги цивільному населенню”. Цю ситуацію неможливо розглядати як гуманітарну діяльність, адже такі “гуманітарні конвої” прибули за повної відсутності

²⁷ Statement by the Delegation of Ukraine at the 832nd FCS Plenary Meeting FSC.DEL/202/16: Permanent Mission of Ukraine to the International Organizations in Vienna (OSCE, 13.10.2016) <<http://www.osce.org/fsc/276271?download=true>> (accessed: 06.11.2020).

²⁸ Database of Russian Aggression (n 17).

²⁹ ‘Путін публічно збрехав, відповідаючи на запитання журналіста про ПВК “Вагнера”: СБУ та InformNapalm відреагували на його брехню’ (InformNapalm, 20.12.2020) <<https://informnapalm.org/ua/putin-publichno-zbrekhav-vidpovidaiuchy>> (дата звернення: 28.10.2020).

³⁰ Statement by the Delegation of Ukraine at the 832nd FCS Plenary Meeting FSC.DEL/202/16 (n 27).

прохання допомоги постраждалої сторони, тобто української влади, та навіть за відсутності згоди України на отримання цих “гуманітарних конвоїв”³¹. Відмова російської влади про надання можливості перегляду складу “гуманітарних конвоїв” для української сторони та навіть такої поважної організації, що діє на принципах нейтральності та неупередженості, як Міжнародний Комітет Червоного Хреста, наводить на думку, що зміст таких конвоїв є невідповідним до основного правового означення гуманітарної допомоги. Тому є підстави вважати, що “гуманітарні конвої” використовуються задля прикриття факту перевезення на території ОРДЛО особового складу російської армії, військового обладнання та озброєння, а також евакуації тіл загиблих російських окупантів.

Що стосується статусу захоплених Росією територій, то, оскільки РФ заперечує свою присутність в ОРДЛО, нам необхідно задіяти тест “ефективного контролю” для визначення того, чи кваліфікується ситуація як окупація з точки зору міжнародного гуманітарного права. Згідно з коментарями 2016 р. до ст. 2, загальної для Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., для проходження цього тесту необхідна наявність трьох елементів, а саме: 1) збройні сили іноземної держави фізично перебувають на чужій території без згоди місцевого суверена; 2) здатність іноземних сил здійснювати владу над відповідною територією замість місцевого суверена; 3) пов’язана з цим нездатність останнього здійснювати свою владу над територією³².

Наведені вище дані чітко показують, що всі три критерії дотримані і, відповідно, території, захоплені на сході України в результаті російської агресії, є окупованими РФ. Характерно, що на початковому етапі конфлікту РФ не обтяжувала себе навіть тим, щоб знайти місцевих колаборантів для заняття керівних політичних посад. Наприклад, першим так званим “Головою Ради міністрів Донецької Народної Республіки” був громадянин Росії О. Бородай, тісно пов’язаний із російськими спецслужбами. Зараз окуповані території повністю управляються і фінансуються РФ, територія переведена в рублеву зону, населенню видаються російські паспорти.

Критика російської позиції щодо конфлікту на територіях ОРДЛО

Як відомо, РФ усіяко заперечує свою причетність до конфлікту, що відбувається на сході України, відкрито заявляючи, що військові дії в Україні є внутрішнім конфліктом, тобто громадянською війною

³¹ М Антонович, ‘Право на гуманітарну допомогу під час збройного конфлікту і відповідальність за його порушення згідно з міжнародним правом’ (2015) 168 Наукові записки НаУКМА 93–94.

³² Commentary of 2016, Geneva Convention (I) for the Amelioration of the Conditions of Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. (Adopted on 12 August 1949) <<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=BE2D518CF5DE54EAC1257F7D0036B518>> (accessed: 06.11.2020).

повстанців (сепаратистів) Луганської та Донецької областей проти української централізованої влади в Києві³³. Однак за допомогою зазначеного вище міжнародно-правового аналізу конфлікту на території ОРДЛО вдалося встановити факти присутності там регулярної російської армії, а також різних проксісил РФ. Саме такі факти є прямим свідченням агресії Росії проти суверенітету України. Таким чином, вживання терміна “повстанець” (“сепаратист”) є нерелевантним, адже таке поняття вказує на незалежність організованих груп, які беруть участь у військових діях на територіях ОРДЛО, від військової допомоги інших держав та їх повноцінну автономність від будь-якого державного апарату інших країн. Крім того, повстанці зазвичай ведуть боротьбу з централізованим урядом за автономію територій, національних меншин та етнічних груп, а також за їх права та політичну незалежність³⁴. Беручи до уваги зазначене, за версією РФ “повстанці” Донбасу нібито ведуть бої за незалежність територій Донецької, Луганської областей та за права російськомовної меншини України. Застосування поняття “повстанці” щодо цього конфлікту у сфері політичних і цивільних прав меншин характеризує такий конфлікт як внутрішній, а також вказує на факт виникнення конфронтації з меншинами задовго до початку Революції Гідності в Україні.

Таке узагальнення спонукає до висновку, що боротьба за незалежність, політичні та соціальні права була спровокована вже існуючими проблемами у мовних і територіальних питаннях та у галузі економіки. Однак такий підхід є хибним, адже ситуація на сході України протягом років залишалася мирною та спокійною і не мала нічого спільного з соціально-політичною напруженістю у питаннях незалежності Донбасу³⁵.

Проблема мови є штучно нав'язаним питанням, оскільки серед населення переважає феномен етнічних українців, які піддалися асиміляції при радянській русифікації і нині вважають своєю рідною мовою саме російську³⁶. Проте більшість населення Донецької та Луганської областей (як і переважна частина всього населення України) вільно володіють двома найбільш поширеними мовами, а саме українською та російською³⁷. Ба більше, територіальне питання також не може бути основним фактором для зародження та ескалації конфлікту на Донбасі, оскільки делімітація та демаркація кордонів України відбувалися за умов повної відсутності будь-якого конфлікту з боку зацікавлених держав-сусідів піс-

³³ O Merezhko, 'International Legal Aspects of Russia's War Against Ukraine in Eastern Ukraine' in Sayapin S and Tsybulenko E, *The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum* (1st edn, T.M.C. Asser Press/Springer 2018) 112. DOI: 10.1007 / 978-94-6265-222-4.

³⁴ H Jo, *Compliant Rebels: Rebel Groups and International Law in World Politics* (1st edn, Cambridge University Press 2015) 37. DOI: 10.1017/CBO9781316273142.

³⁵ Tsybulenko, Francis (n 12) 129.

³⁶ Л Гасиджак, 'Етнічний склад населення Донбасу: політизація проблеми' (2007) 22 *Етнічна історія народів Європи* 2–6.

³⁷ Maiorova (n 15) 23.

ля розпаду Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Кордони сучасної України були сформовані на основі кордонів Української Радянської Соціалістичної Республіки³⁸. Стосовно економіки Донбасу, то це питання теж може бути нівельоване внаслідок довоєнного стабільного розвитку металургійної промисловості та випуску продукції аграрного сектору³⁹. Тому три перелічені проблеми не можуть бути основними причинами збройного конфлікту на сході України.

Таким чином, усе сказане підштовхує нас до висновку про некоректність і нерелевантність використання терміна “повстанці” (“сепаратисти”) щодо статусу місцевих учасників бойових дій, які нібито виступають за незалежність Донбасу. На додаток: існують беззаперечні факти управління місцевими бойовиками РФ.

У такий спосіб для визначення статусу місцевих учасників бойових дій та інших пособників російських окупантів релевантним є термін “колабораціонізм”, тобто співпраця місцевих жителів з окупаційною владою⁴⁰.

Російські колаборанти грають роль “повстанців” задля прикриття геополітичної та військової стратегії, яка має деяку схожість із “Доктриною Павла Грачова”. Конгруентність тактики Росії з принципами доктрини полягає у потребі РФ у межах дотримання етапів плану підтримувати певний ступінь політичного та військового впливу на держави близького сусідства заради того, щоб займати нішову позицію у світовому лідерстві. Крім того, доктрина заявляє про необхідність для Росії діяти у разі загрози, націленої на легітимні інтереси РФ. Результатом використання такої стратегії стала, зокрема, російська агресія проти Грузії у 2008 р. з окупацією Південної Осетії та Абхазії, яка виникла, зокрема, і як наслідок стрімкої втрати Росією її позиції контролю в Кавказькому регіоні⁴¹.

Якщо співвідносити дії РФ із зазначеною доктриною, то можна впевнено вважати, що ознакою попередніх спроб дестабілізації ситуації в Україні є Указ Президента Російської Федерації “Про заходи щодо підтримки співвітчизників за кордоном”, за допомогою якого без попереднього узгодження з будь-якими державними структурами незалежної України було надане фінансування культурним російським товариствам в Україні, а також фінансування трьох російськомовних газет⁴². Ці заходи російської влади були спрямовані на отримання підтримки від місцевого населення та сприяння формування колабораціонізму на території іноземної незалежної держави. Також такі дії можуть бути розглянуті як

³⁸ Maiorova (n 15) 18.

³⁹ Ibid 22–3.

⁴⁰ І Хмельова, ‘Інститут визнання в контексті агресії Російської Федерації на сході України’ (2017) 3 Часопис Київського університету права 296.

⁴¹ A Agh, *The Politics of Central Europe* (1st edn, SAGE Publications Ltd 1998) 31–3. DOI: 10.4135/9781446279250.

⁴² В Коцур, ‘Національні меншини як інструмент гібридної політики Російської Федерації’ в *Сучасні проблеми політичної системи України: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної інтернет конференції* (2016) 112.

довготривала “гібридна війна” проти України. Поняття “гібридна війна” є новоутвореним і малодослідженим у сучасній дипломатії та міжнародному праві, але цей термін може бути визначений як ‘цілеспрямоване застосування політичних, економічних, інформаційно-пропагандистських заходів однієї держави з метою повного політичного підпорядкування іноземних держав та їх населення’⁴³.

Однією з важливих подій російської “гібридної війни” проти України на її ранніх стадіях є міжнародна науково-практична конференція “Російська культура в контексті соціально-історичних реалій України (кінець ХХ століття)”. Протягом конференції Український уряд неодноразово звинувачувався одним із організаторів конференції, а саме посольством Російської Федерації в Україні, у відсутності підтримки російської культури. Головною метою конференції було надання російській мові статусу другої державної в Україні, і це вказує на ще одну спробу дестабілізації ситуації за допомогою мовного конфлікту серед населення з наміром реалізації національної геополітики Росії⁴⁴. Зародження конфлікту з метою розповсюдження впливу російської мови може означати початок першого етапу розширеного плану підпорядкування населення і територій іноземної держави.

Тому потрібно взяти до уваги, що ситуація збройного конфлікту на Донбасі може бути прямим наслідком довготривалого ведення “гібридної війни” та колаборації місцевого населення з Росією, який веде свій відлік від часів проголошення незалежності Україною. Окрім того, за підтримки ССО РФ, унаслідок захоплення будівель місцевих адміністративних установ, колаборанти змогли отримати владу над територіями Донецької та Луганської областей⁴⁵. Через існування *de facto* контролю РФ на зазначених територіях за допомогою і під прикриттям колаборантів було ухвалено рішення про проведення “референдуму” задля проголошення територій ОРДЛО незалежними від офіційних українських територій⁴⁶.

Отже, так званий “референдум” на Донбасі був ініційований російською владою не з первинною метою дистанціювання окупованого регіону від центральної влади, а з метою створення окремого суб’єкта, підвладного тільки окупаційній владі, тобто РФ⁴⁷. Таким чином, основне значення референдуму як форми здійснення безпосередньої демократії, тобто прямого волевиявлення народу, було використано для маскування про-

⁴³ Коцур (н 42) 109.

⁴⁴ Ibid 112.

⁴⁵ Maiorova (n 15) 33.

⁴⁶ ‘Ukraine rebels hold referendums in Donetsk and Luhansk’ (*BBC News*, 11.05.2014) <<http://www.bbc.com/news/world-europe-27360146>> (accessed: 06.11.2020).

⁴⁷ Л Лисенко та А Карасевич, ‘Референдум як інститут прямої демократії: європейські та українські реалії’ в *Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції* (Одеська юридична академія 2016) 56–7.

типравних спроб сепарації України за допомогою відокремлення суверенних територій і створення псевдодержавних утворень⁴⁸.

Як результат проведення так званого “референдуму” на окупованих Росією територіях Луганської та Донецької областей були створені самопроголошені маріонеткові псевдодержави, а саме: “Луганська Народна Республіка” (далі – “ЛНР”) та “Донецька Народна Республіка” (далі – “ДНР”)⁴⁹.

Щодо правової реакції на формування самопроголошених держав, то “ЛНР” та “ДНР” є державними утвореннями, які не були визнані іншими країнами. Як результат, вони не можуть бути суб’єктами міжнародного публічного права і не мають можливості входити у дипломатичні відносини з іншими незалежними державами⁵⁰.

Порушення принципів державотворення передбачають маловартісність існування такого суб’єкта та надають йому статус “невизнаної держави”. Таким чином, “ЛНР” та “ДНР” є нелегальними суб’єктами міжнародного права та їх “територія” повинна залишатися виключно під юрисдикцією України⁵¹.

Висновки. У результаті дослідження було підтверджено, що агресія Росії проти України є не тільки в Криму, а й на Донбасі, а також в Азовському морі. Наслідком цієї агресії є окупація Криму та окремих районів Донецької та Луганської областей з бойовими діями в цьому регіоні, що тривають.

Псевдодержави “ДНР” і “ЛНР” були створені Росією, а терміни “сепаратисти”, “ополченці”, “повстанці” і, як наслідок, “громадянська війна” введені в обіг російською пропагандою навмисно, щоб закамуювати безпосередню участь у конфлікті РФ і представити війну, розв’язану Росією, як внутрішній український конфлікт.

Ми вважаємо, що в усіх офіційних документах і публічних заявах необхідно категорично утримуватися від визначень “конфлікт на сході України”, “сепаратисти”, “ополченці”, “повстанці” тощо. Ситуація повинна визначатися виключно як російська агресія та окупація, а учасники бойових дій – як російські окупаційні війська та їх місцеві пособники (колабораціоністи).

⁴⁸ Л Лисенко та А Карасевич, ‘Референдум як форма прямої демократії в сучасних українських умовах’ в *Придніпровські соціально-гуманітарні читання: матер. III Всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю* (2016) 2–7.

⁴⁹ ‘Ukraine rebels hold referendums in Donetsk and Luhansk’ (n 46).

⁵⁰ О Сабура, ‘ДНР” та “ЛНР” у науковому дискурсі: пошук термінології’ (2017) 20 Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія 310.

⁵¹ T Korotkiy and N Hendel, ‘The Legal Status of the Donetsk and Luhansk “Peoples’ Republics” in Sayapin S and Tsybulenko E, *The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum* (1st edn, T.M.C. Asser Press/Springer 2018) 148–9. DOI: 10.1007/978-94-6265-222-4.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Agh A, *The Politics of Central Europe* (1st edn, SAGE Publications Ltd 1998). DOI: 10.4135/9781446279250 (in English).
2. Jo H, *Compliant Rebels: Rebel Groups and International Law in World Politics* (1st edn, Cambridge University Press 2015). DOI: 10.1017/CBO9781316273142 (in English).
3. Case S and Anders K, *Putin's Undeclared War: Summer 2014-Russian Artillery Strikes against Ukraine* (Bellingcat 2016) (in English).

Edited books

4. Korotkyi T and Hendel N, 'The Legal Status of the Donetsk and Luhansk "Peoples' Republics"' in Sayapin S and Tsybulenko E, *The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum* (1st edn, T.M.C. Asser Press/Springer 2018) 148–9. DOI: 10.1007/978-94-6265-222-4 (in English).
5. Maiorova A (ed), *Donbas in Flames: Guide to the Conflict Zone* (Prometheus 2017) (in English).
6. Merezhko O, 'International Legal Aspects of Russia's War Against Ukraine in Eastern Ukraine' in Sayapin S and Tsybulenko E, *The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum* (1st edn, T.M.C. Asser Press/Springer 2018). DOI: 10.1007/978-94-6265-222-4_5 (in English).
7. Sayapin S and Tsybulenko E, *The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum* (1st edn, T.M.C. Asser Press/Springer 2018). DOI: 10.1007/978-94-6265-222-4 (in English).
8. Tsybulenko E and Francis J, 'Separatists or Russian Troops and Local Collaborators? Russian Aggression in Ukraine: The Problem of Definitions' in Sayapin S and Tsybulenko E, *The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum* (1st edn, T.M.C. Asser Press/Springer 2018). DOI: 10.1007/978-94-6265-222-4_6 (in English).
9. Tsybulenko E and Kelichavyi B, 'International Legal Dimensions of the Russian Occupation of Crimea' in Sayapin S and Tsybulenko E, *The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus in Bello, Jus Post Bellum* (1st edn, T.M.C. Asser Press/Springer 2018). DOI: 10.1007/978-94-6265-222-4_13 (in English).

Journal articles

10. Bukkvoll T, 'Russian Special Operations Forces in Crimea and Donbas' [2016] 46 (2) *Parameters* 18 (in English).
11. Antonovych M, 'Pravo na humanitarnu dopomohu pid chas zbroinoho konfliktu i vidpovidalnist za yoho porushennia zghidno z mizhnarodnym pravom' (2015) 168 *Science notes NaUKAMA* 93–4 (in Ukrainian).
12. Khmelova I, 'Instytut vyznannia v konteksti ahresii Rosiiskoi Federatsii na skhodi Ukrainy' (2017) 3 *Chasopys Kyivskoho universytetu prava* (in Ukrainian).
13. Hasydzhak L, 'Etnichniy sklad naselennia Donbasu: polityzatsiia problemy' (2007) 22 *Etnichna istoriia narodiv Yevropy* (in Ukrainian).
14. Sabura O, "'DNR" ta "LNR" u naukovomu dyskursi: poshuk terminolohii' (2017) 20 *Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu* (in Ukrainian).

Conference papers

15. Kotsur V, 'Natsionalni menshyny yak instrument hibrydnoi polityky Rosiiskoi Federatsii' v *Suchasni problemy politychnoi systemy Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats za materialamy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet konferentsii* (2016) (in Ukrainian).
16. Lysenko L ta Karasevych A, 'Referendum yak instytut priamoi demokratii: yevropeiski ta ukrainski realii' v *Liudyna, suspilstvo, polityka: aktualni vyklyky suchasnosti: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Odeska yurydychna akademiia 2016) (in Ukrainian).
17. Lysenko L ta Karasevych A, 'Referendum yak forma priamoi demokratii v suchasnykh ukrainskykh umovakh' v *Prydniprovski sotsialno-humanitarni chytannia: materialy III vseukrainskoi naukovoii konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu* (2016) (in Ukrainian).
18. Adamovych S, 'Rosiiskyi slid u formuvanni "novorosiistva" z metoiu dezintehratsii Pivdnia i Skhodu Ukrainy (1990–2016 rr.)' v *Rosiiska okupatsiia i deokupatsiia Ukrainy: istoriia, suchasni zahrozy ta vyklyky sohodennia: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Lesia 2016) (in Ukrainian).

Websites

19. 'Ukraine rebels hold referendums in Donetsk and Luhansk' (*BBC News*, 11.05.2014) <<http://www.bbc.com/news/world-europe-27360146>> (accessed: 06.10.2020) (in English).
20. 'Update in criminal investigation MH17 disaster' (*Netherlands Public Prosecution Service*, 24.05.2018) <<https://www.prosecutionservice.nl/topics/mh17-plane-crash/news/2018/05/24/update-in-criminal-investigation-mh17-disaster>> (accessed: 06.10.2020) (in English).
21. 'Database of Russian Aggression' (*InformNapalm*, 12.04.2018) <<https://informnapalm.org/en/?s=database>> (accessed 28.10.2020) (in English).
22. Parfitt T, 'Separatist fighter admits Russian tanks, troops 'decisive in eastern Ukraine battles'' (*The Telegraph*, 31.03.2015) <<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11506774/Separatist-fighter-admits-Russian-tanks-troops-decisive-in-eastern-Ukraine-battles.html>> (accessed: 06.10.2020) (in English).
23. 'Putinpublichnozbrekhav,vidpovidaiuchynazapytanniazhurnalista pro PVK "Vahnera": SBU ta InformNapalm vidreahuvaly na yoho brekhniu' (*InformNapalm*, 20.12.2020) <<https://informnapalm.org/ua/putin-publichno-zbrekhav-vidpovidaiuchy/>> (accessed: 28.10.2020) (in Ukrainian).
24. Dorosh S, 'Iak Azov i Kerchenska protoka postrazhdaly vid aneksii Krymu' (*BBC News Ukraine*, 16.03.2020) <<https://www.bbc.com/ukrainian/features-50486941>> (accessed: 28.10.2020) (in Ukrainian).
25. Tokar I ta Anitova I, 'Azovskiy konflikt: yak Rosiia "vidzhymaie" Azov' (*Krym. Realii*, 22.11.2019) <<https://ua.krymr.com/a/azovskiy-lonflikt-azovske-more-kerchenska-protoka/30287137.html>> (accessed: 28.10.2020) (in Ukrainian).
26. Topalov M, "'Mertve" more: yak Rosiia znyshchuie sudnoplavstvo na Azovi' (*Ekonomichna pravda*, 04.12.2018) <<https://www.epravda.com.ua/publications/2018/12/4/643247>> (accessed: 28.10.2020) (in Ukrainian).
27. Tsybulenko E, 'Pochemu ih nelzya nazyivat "separatistami"?' (*Region. Ekspert*, 14.10.2010) <<https://region.expert/ordlo/>> (accessed: 28.10.2020) (in Russian).

Evhen Tsybulenko
Ivanna Tetera

LEGAL QUALIFICATION OF DONBASS OCCUPATION.
PSEUDOSTATES AND COLLABORATIONISM ON THIS TERRITORY

ABSTRACT. The main obstacle in the problem of the legal classification of the conflict situation in the separate districts of the Donetsk and Luhansk regions (ORDLO) is the complete denial of the Russian Federation as to its direct participation in the above-mentioned conflict. However, an act of direct Russian aggression has been established, despite the diligent attempts made by the Russian Federation to conceal its activities in eastern Ukraine. In addition, the key importance of defining acts of aggression is to establish the status of the participants in hostilities and the territories of ORDLO, where the hostilities take place.

The purpose of this article is to classify the actions of the Russian Federation as an act of direct aggression against the sovereignty of Ukraine, and to confirm the status of the ORDLO territories as occupied, as well as to confirm the status of local militants as collaborators under effective Russian control.

According to this study, the actions of the Russian Federation on the ORDLO territories and the Sea of Azov fall under five out of the seven possible provisions of Article 3 of UN General Assembly Resolution 3314 (XXIX) on the Definition of Aggression, which completely excludes any possibility of denying the Russian aggression against Ukraine. Despite such indisputable facts, Russia continues to describe the conflict in Donbass as “a civil war of rebels against the Ukrainian government”. This position of the Russian government is completely wrong, as evidenced by the presence of the Russian regular army soldiers, militants of Russian private military companies and military weapons which were recorded on the territories of ORDLO and were even entered into several international volunteer databases. This paper also examines the long-term development of collaborationism and the elements of hybrid war in the independent Ukraine, which also contributed to the beginning of the Russian aggression in the Donbass.

KEYWORDS: Russian aggression; Ukraine; Donbass; occupation; collaboration; ORDLO; unrecognized states.